

NÁCZ JOZSEF

Zsömle kegyhelyéről és kegyképéről

XLIV. Zsömle kegyhelyéről és kegyképéről.

(Komárommegyében. a győri püspökségben.)

ZSÖMLE vidékének történelmi háttere van, mint-hogy a Vértes-hegység ormain hatalmas tölgyerdőség között Vitám és Gesztes várak romjai meredeznek, mint előőrsei azon védelmi hálózatnak, mely a Vértes-hegységet Vitámvár, Gesztes, Csákvár, Szentgyörgyvár, Gerencsér-vár, Tata, Majk várakkal köríté. Habár e várak még csak a XIII. században épülhettek, már jóval előbb, 1051-ben e hegyek alján lett kivíva ama véres győzelem, melyet I. András király vetélytársán, III. Henrik királyon nyert. Turóczy szerint ezen időből származik a hegységnek «vértés» előneve a sok vértől, melyeket a megfutamodott németek elhánytak.¹

Római cseréppel, téglatöredékekkel, pénzekkel az egész vidék be van hintve, sőt emléktáblák, sírkövek is gyakran kerülnek elő, jelölül annak, hogy itt egykor római élet pezsgett.

Zsömle, komárommegyei falu, a Vértes-hegység nyugoti lejtőjén lomberdő és szőlőindák közé fészkelve, körülbelől 1000 sváb eredetű lakossal, kiknek német szívóssága és szorgalma mesterileg tudja a követ pénzzé, a homokot borrá változtatni, mivelhogy földművelésen kívül szőlőtermelést, mészégetést üznek s úgyncsak az Esterházy-féle tatai uradalomnak határbeli kő- és szénbányájában szorgalmatoskodnak.

Zsömle 1734. év előtt még csak pusztá volt «Pusztasomló» névvel az Esterházy grófok kezén.² Német népsége 1734—37. évi időközben települt ide. Idő folytán a pusztá

¹ Ex hoc autem eventu locus ille, unde Teutonici tam turpiter dedecorati abjectis clypeis fugerunt, usque hodie «Vérteshegye-Schildberg» vocant. Pars II. cap. 43.

² Contractus Perpetuus d. 9° Martii 1737. Tatán az uradalmi levéltárban. Zsömlén a községházában. Három évig tartott a gyarmatosítás. 1834 május hó 1-én érkezett az első települő csapat.

eredeti neve: Somló, a német ajkak kiejtése révén Zsömlére változott, melynek az a sajátsága, hogy megállapodott forma nélkül, úgy hivatalos mint nem hivatalos úton vagy huszonnégyféle változással iratik magyarul, németül.³ Habár a falu nevének sokfélesége, eredetisége nem hoz is világhírt a falunak, az mégis csodaszép visszhanggal bír a világon.

Hajdanta e helység a terjedelmes őserdőség közepett lappangó remeteség volt,⁴ részint a tatai kapuczinus atyák,⁵ részint a Pusztá-Majkon települő kamalduli atyák lelki vezetése alatt,⁶ bár Pusztá-Somló mint főkegyház a környei plébániához tartozott. A remete-zárka a hozzá tartozó gyümölcsös kertben, kis erdei kápolna mellett rejtőzött a falutól negyed órányi távolságra ott, hol jelenleg a kegyhely áll. A hagyomány szerint a remetének elhallatszó csengetése mellett vonultak az első telepesek e vidékre, állítólag valami szent kép alá s megállapodtak a köves-forrásnál (Steinbründl.)⁷

A remetét a jozefinizmus valláshidege zavarta el 1785-ben, zárkáját a változott idő viszontagsága bontottá szét 1811-ben, a régiből csak egy, maga a kegyhely maradt, az is változott, de előnyösen, mert javult, nagyobbodott, díszesebb lett. Ugyanis a kis erdei kápolna romjain 1736-ban új, szép templom épült, miként azt a főajtó-párkányzaton, a címeres kőbe vésett időt jelző sorok hirdetik:

CAPELLA.
EX . ANTIQVIS . RVINIS . RESTAVRATA.
TANDEM, RESVRGIT.
DIVAEQVE . VIRGINI . MARIAE.
PIIS . SVSPIRIIS.
CONSECRATVR.
A
COMITE . IOSEPHO . ESTERHAZI.
HVIVS.
VICINIAEQVE . EIVS. HAEREDITARIO.⁸

³ A névváltozatok sokadalma: Zsömle, Sömle, Zsemle, Semle, Sömlye, Zsömlve, Semlye, Zsemlye, Sömléd, Zsömléd, Semléd, Zsemléd, Sömlýéd, Zsömlýéd, Semlyéd, Zsemlyéd, Semling, Sömling, Zsemling, Zsömling, Zsemlying, Zsömlýing, Semlying, stb. stb. g végbetű nélkül is.

⁴ Itt remetéskedett: András fráter, Kosich Cselesztin, Holzer Baarlam. s Pachunis fraterék.

⁵ A bécsi kapuczinus zárdának és a zsömlei pléb. levéltár jegyzései szerint.

⁶ 1736-ban települtek a kamalduli atyák Pusztá-Majkra. Folyamodásukra, hogy időközben a zsömlei kápolna melletti remetelakhoz költözködhessenek, József gróf, az alapító nádorispán, Szlanyából augusztus 30-án így felelt: Neque contrariari volo, ut futuris quoque temporibus administrationem eiusdem Capellæ Paternitates Vestrae semper possideant. Posthuma Memoria sephi Estoras Tyrnaviæ 1754. p. 224.

⁷ A plébániái levéltár följegyzése.

⁸ Esterházy József grófnak Zsömle egykori alapítója és patronusának teljes czime: Jos. Estorarius de Galantha, perpetuus Comes de F. knó. Regno-

Az új szentély, melyet a falun kívül délnyugot felől magas falazat, északról meredek sziklahasadék vesz körül, fákkal árnyazott halmon emelkedik, magas is, fényes is volt, annyira, hogy a történetíró megjegyzése szerint márványból épültnék tetszék s a dúsgazdagok palotáival vetekedhetett fényével.⁹ Szépségének egyik része mindenesetre a szentély kupoláját díszítő freskó képek, melyek a szent Háromságot s az őrangyalt ábrázolják, a mint ez az áhítatba merült gyermek szívét a mennyeiekre serkenti. A jámbor lelkű alapítónak szándéka volt még a templom falát angyal-szobrocskákkal s állítólag önmaga készítette gyönyörű feliratokkal is ékesíteni,¹⁰ azonban az 1748-ban bekövetkezett halála az élettel kettévágta a szép szándékot is. A templomban szép angyali alakok láthatók, de a föliratokról, melyeket a történetíró említ, nincs nyom.

A templom, úgy a mint most áll, sem egyszerre, sem egyidőben nem épült, miként azt a szentély kupoláján olvasható felírás jelenti: «E hajlék E. Miklósnak fogadalmából, melyet 1845. év december 8-ikán tett, jámbor és szeretett nejeének, M. Francziska Romanának, élte végóráiban a szent utiköltségben való részesülhetése elnyert kegyelmeért, 1852-ben beváltva lett, jelenlegi alakjára idomítva, kibővítve, ékesítve, fia, Miklós Ferencz által 1880-ban újrolag kijavítva»,¹¹ az ájtatos hivek s a jámbor bucsusok lelki épülésére, az alapító patronusnak, az Esterházy grófi családnak hagyományos vallássosságának tanúságára.¹²

A templom épületrészei keletkezésök különböző kora szerint külön tetőzet alatt álltak 1875-ig, mikor is az egész épület egységes tetőszerkezet alá került.

A szent helynek fő és mellékoltára van. A mellékoltárt szent Apollonia tiszteletére Hartvik Apollonia báróné állí-

rum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Pro-Rex, per Hungariam Curiae Regiae Judex, SCR Majest Generalis Campi Mareschallus et act. Intimus Consiliarius. Született Pápán 1682-ben, Estoras Ferencz gróf és Tökölyi Katalin, Imre nővérétől. Posthuma Memoria Jos. Estoras Tyrnaviae p. 6–8. (Meghalt Pozsonyban, 1748 márczius 10-én. Hült temei Kis-Martonban a családi sírboltba kerültek.)

⁹ Esterházy Pál herceg nádor létére két könyvben leírta a Magyarországon s ahhoz tartozó részekben létező szűz Mária kegyhelyeit. E műnek nyomán adta ki Jordánszky püspök-kanonok Pozsonyban, 1836-ban könyvét, mely 1864-ben Bucsánszkyknál újabb kiadásban is megjelent. E könyv német kiadással is közkezen forog.

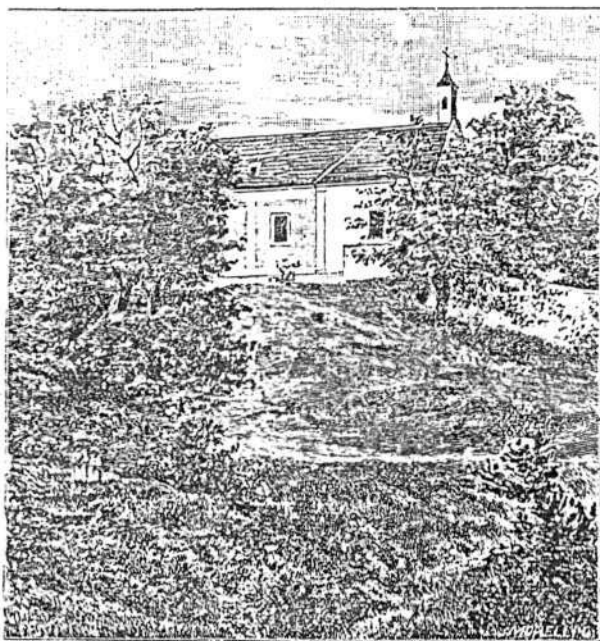
¹⁰ «Ut politissimi marmoris decorem grandia etiam per urbes Divorum aedificia invidere possint» Posthum. Memoria J. Estoras p. 224

¹¹ U. o., hol a mellékelt chronosticonok is olvashatók.

¹² Domus haec ex vato Nicolai E. ab anno 1845 die 8° Decembri in ultimis vitae toris pie ac dilectae conjugis M. Franciscæ Romanæ E. ad obtentum pro Illa SS. viatici sumendi gratiam anno 1852 soluto in praesentem statum deducta, ampliata, exornata, a filio Nicolao Francisco 1880 renovata.»

totta 1773-ben, miért is az oltár koronául a főnemes család-czimerét, a név kezdőbetűit s az évszámot viseli.

A mi a szenthely vonzóerejét, az ájtatosságnak lelkesítő forrását képezi, az a «Boldog Asszonynak» kegyképe a főoltáron. Itt fakad a lelki vigasz ama szent kútja, melyhez valamint azelőtt, úgy most is bizalommal vándorol a jámbor bucsusok serege közelről s távolról, hogy reményt, erőt, boldogságot merítsen a «Consolatrix Afflictorum» a szomorúak vigasztalójának kegyképe előtt. Különösen búcsukor,

Kegyhely Zsömlén. (Tóth M. fényképe szerint.)

július hó 2-ikán, Sarlós-Boldog-Asszony napján többnyire akkora az ájtatoskodó hivek sokasága, hogy a templom nem bírja befogadni. Ilyenkor a szószék is és a gyóntatószék valóságos ostrom alatt áll. Hogy a sokaságból senki rövidséget ne szenvedjen az Isten igéjében, bucsukor magyar, német és tót nyelven folynak a szent beszédek a templomban és a templomon kívül, mire alkalmas helyül önként kínálkozik a templom körül az árnyas gyepség.

A «Boldog Asszonynak» zsömlei kegyképe tulajdonkép csak másolata a bécsi cs. és k. sirbolt-templomban tisztelt eredetinek, mely olaszországi Privilianoból származik, honnan

azt Antal kapuczinus 1707-ben Bécsbe hozta,¹³ Erzsébet királynénak felajánlotta, ki eleinte a császári ház házikápolnájában tartotta, később a bécsi kapuczinus atyák templomában köz-tiszteletre kifüggesztette. Mivel pedig az ott a kegyelmek bőségével ragyogott, III. Károly, a királyi férj, VIII. Benedek pápánál kieszközlötte, hogy a képet kegyképnek nyilvánítsa. «Consolatrix Afflictorum», a szomorúak vigasztalója címen.¹⁴

A képnek csodaszerű története van. József kapuczinus atya a milanói fejedelemséghez tartozó egyik városkában névszerint Privilianoban népmissziót tartott. Történt, hogy bizonyos nemes család meghívta üdülésre, szórakozásra a napi fáradság után. A családnak egyetlen fiacskája, ki néma volt, a kapuczinus atyához nagyon ragaszkodott s midőn vele alkalmilag egyik szobában szűz Mária képe előtt állott, hirtelen megszólamlott, azt kiáltván: «Ni, atyuska, az ott a szomorúak vigasztalója!» Ezen időtől kezdve megoldódott a gyermek nyelve. A boldog szülők hálául a képet a kapuczinus atyának ajándékozáék. Innen Antal barát Bécsbe hozta s így került az a cs. és kir. sirbolt-templomba.¹⁵

Esterházy József gróf a boldogságos Szűz iránt kiváló tisztelettel viseltetett; ezt mutatja ama ténye is, hogy az alig népesedő Zsömlén a régi erdei kápolna helyén fényes és költséges szentélyt emeltetett, hová ugyancsak ezen időben került a bécsi kegyképnek mása. Az áldott emlékü patronusnak gyermek-életében is igen emlékezetes, majdnem végzetes eset szerepel, mely a csodáshoz meglehetősen hasonlít. 1684-ben, midőn a törökök Bécs alól menekültek, a gyermek József anyjával a kismartoni várban tartózkodott. Ekkor történt rajta az a baleset, hogy a dajka gondatlanságából leesett az asztalról s összezúzta fejét, oly annyira, hogy életben maradását ő maga is később nyíltan az Isten különös kegyelmének tulajdonítá. E zúródás következtében nyelve nehézkes, akadozó lett, sőt hat éves korában majdnem egészen meg-siketült. S íme, mindezen bajokból kigyógyult a beteg, az akadozó nyelvű gyermekből neves szónok, híres államférfiú lett.¹⁶ Hisz a szomorúak vigasztalója egyszersmind a keresztények segítsége is! (Folytatjuk.)

Náts József.

¹³ A bécsi kapuczinus zárda s a zsömléi plébániai levéltár följegyzései szerint.

¹⁴ Balogh de Nemsics. Beatist. V. Maria, Mater dei qua Regina et Patrona Hungarorum T. I. p. 259.

¹⁵ Relationes P. Irenei Strebiczky quardiani Viennensis die 5° Julii 1865., Balogh de Nemsics Beatist. V. Maria Patrona Hungariae. T. I. 259. E két forrás közt az a különbség, hogy Strebiczky szerint József kapuczinus, Balogh szerint pedig Antal kapuczinus hozta Bécsbe a képet.

¹⁶ Posthuma Memoria Jos. Estoras pp. 8–9.

XLIV. Zsömle* kegyhelyéről és kegyképéről.

(Komárommegyében, a győri püspökségben.)

(Vége.)

A zsömlei kegykép 1733-ban Bécsben készült bizonyos Fahrer Julianna hajadon kalmárnőnek megrendelésére és költségére s ugyan a bécsi kapuczinusoknak «Consolatrix Afflictorum» kegyképe mintájára. E másolat az eredetihez értetve s illetőleg megáldva, 1734. év szeptember 7-ikén mint ajándék Magyar-Óvárra került a kapuczinusokhoz, innen rövid idő múlva a zsömlei kápolnába, hol ekkor András remete, mint a tatai kapuczinus konvent kültagja tartózkodott. E szép s nagykeretű kép Zsömle környékén hatalmasan éleszté s táplálá a hivek buzgóságát, melyet az adakozó hajadon jámborsága még további ajándékokkal is terjeszteni és szilárdítani igyekezett. Ajándékozott ezüst kelyhet, miseruhát, misekönyvet, hosszú papi-inget, s még két aranyat is egy új harangra. Mindezt német okmány tanúsítja, mely 1736 január 16-án Bécsben kelt, Fahrer Christiana Julianna sajátkezű aláírásával és pecsétjével s Graner Jakab meg Eggendorfer József tanuk ellenjegyzésével.¹

* Legujabban Vértes-Somló. Minist. rend. 1890, szept. 14. 54586. sz.

¹ Az eredeti a bécsi kapuczinus-zárda levéltárában, a másolat a zsömlei egyházi hivatalos látogatás okmányai közt őriztetik.

Hogy történt-e e szent helyen csoda vagy sem, erről írott följegyzés nincs, de a hivek buzgó szíveinek följegyzései, mint megannyi érdemjelei a boldogságos szűz Anya tiszteletének, ott díszlenek részint magán a kegyképen, részint külön rekeszekben a templom falain, hová azokat a fogadalmi hűség aggatta. Ilyen fogadalmi tárgyak: gyöngyfüzerek, ezüst koronák, ezüst fogak, szemek, kezek, lábak, emlők, pólyás csecsemők, fátyolos nők, fonott hajzatú férfiak kis mintázatai; nem említve a képeket, viasztárgyakat, melyekkel a vallásos buzgóság szűz Mária tiszteletére áldozik; sőt ennek terjesztésére ugyancsak szűz Mária iránt kegyeletes tiszteletből egyik hive, néhai Acsakürthi Ghyczi *Ghyczy Mihály* alapítványt is tett, melynek értelmében tíz évi szakonként a zsömlei kegyképpel magyar, német és tót imák nyomtatandók ingyenes kiosztásra a búcsújárók között.²

A zsömlei kegykép tövéből, mintegy az isteni kegyelem forrásánál, az alapító gróf és patronus vallásossága, az egyszerű bécsi polgárnő adakozása és jámbor szándéka bőséges áldást termének a falu, a plébánia, a vidék, a hívők számára. Az egykori puszta faluvá nőtt, a szerény erdei kápolna tágas templommá izmosult, a fiók-község önálló plébániává lett,³ változott sok minden: eltűnt a remete, el a zárkája, el az erdőség sűrűje, a mezőség szántófölddé, a dombok szőlőkké változtak, megnyílt a föld, szemet, meszet adva, csak egy nem változott, csak egy maradt állandóan ugyanaz, a hívők, a vidék tisztelete, ragaszkodása a boldogságos szűz Anya, a szomorúak vigasztalója iránt. A zsömlei kegyhelynek plébániai hivei «rózsafüzér,⁴ Mária szive,⁵ angyalok királynéja»⁶ című imaegylettekké alakulva, társas imáikkal, énekeikkel, gyakori sz. gyónás- és áldozásokkal, elhalt tagokért szolgáltatott sz. miséssel, szombati bójtöléssel, virrasztással, világítással, jóté-

² Nyomattak 1855-ben Pesten Trattner Károlynál, 1867. Budán Bagó Mártonnál; 1877. Komáromban Siegler Károlynál; 1889. Bécsben Brzezowsky és fiaínál.

³ 1787-ig Zsömle mint fiók a környei plébániához tartozott. 1787—1813 lelkipásztorkodását helyi káplán vezette, 1813-ban lett önálló plébániává Gesztes nőkegyházzal, s 1836. épen száz évvel alapíttatása és telepítése után a falu közepén «Sanctuarium St. Vatici» a szent utiköltség hajléka épült, hol a rendes napi istenitisztelet tartatik, vagy rossz időben a vasárnapi is, mely rendes időjárás mellett vásár- és ünnepnapokon, valamint énekes misék is a búcsújáratos templomban tartattak. Helyi káplánok voltak: Pados József, Roys Lipót, Pussacker Tóbiás, Mikulay János, Mutzer Dávid. Plébánosok: Perger Ignác, Kappel István, Wohlmuth János, Billing Antal, Winkler Mihály, Szegény József, Nác, József.

⁴ 1868. évben alakult.

⁵ 1881. évben alakult s Kuncze Leo benczés atya által lett bekebelezve Balaton-Füreden.

⁶ 1881. évben alakult, leginkább hajadonok számára s bekebelezetett Bécs mellett Währingben, Beran József társulati igazgatónál.

kony czélra gyűjtött s fordított fillérekkel s egyéb vallásos tetteikkel s kegyeletes áldozataikkal Mária-képekre,⁷ Mária-lobogókra,⁸ — tisztelik, magasztalják és áldják Istennek szent Anyját, szűz Máriát. A környékről pedig Máriának jámbor hivei ájtatos búcsújárásokkal buzognak szűz Mária tiszteletében. Zsömlére ilyen búcsúmenetek érkezni szoktak: Moór, Bánhida, Szöllös, Tardos, Acsa, Szomod, Szaár, Galla, Dad, Környe, Gesztes stb. községekből s a zarándok-harangocs-

A kegykép Vértes-Somlón.

kának kedves csengése fogadja és kíséri Máriához, a kegyelmek forrásához.⁹ Az a sok ezer jámbor lélek, ki időnként

⁷ 1871. évben a rózsafüzéri társulat tagjai gyönyörű nagy képpel gazdagították a templomot, «a sz. rózsafüzér királynéja», a rózsafüzér titkaival körül-fűzött képével.

⁸ 1857. évben a «Mária szíve» társulat tagjai Jézus és Mária szentséges szívével díszes fehér zászlót vett; a rózsafüzéri tagok gyűjtéséből s jámbor hagyományból kék színű selyem zászló lett véve a rózsafüzéri titkokat ábrázoló képpel.

⁹ Az egész cikk azon följegyzések után készült, melyeket «Liber Memorabilium Parochiae Zsömlensis» in folio könyvben megírt Nácj József zsömlei plébános és IN. CHRISTO. DILECTIS † SVESEQVIS. PLO. ANIMO. VO VET. PAROCVS homlokjegyzéssel hivatali utódjainak hagyott — kéziratban.

eljön hozzá búcsút jární, egy szívvel, egy lélekkel dicséri, tiszteli és magasztalja őt a «Boldog Asszony» zsömlei kegyképénél szent megilletődéssel imádkozván: «Oh én szent Asszonyom, boldogságos szűz Mária! ma és mindenkor, de kivált halálom óráján, a Te áldott hívségedbe, különös őrizetedbe, és irgalmasságodnak kebelébe ajánlom lelkemet, testemet, minden reménységemet s vigasztalásomat, minden nyomorúságomat és szorongatásomat, szerencsémét és kárvallásomat; dolgaimat és mindenemet, életemet s halálomat, szívbeli aláztossággal és gyermeki bizodalommal Te reád bizom, kérvén, hogy a Te hathatós esedezésed, anyai pártfogásod és nagy érdemeid által minden gondolatom és szándékom, szavaim és cselekedeteim anyai kegyességednek tetszésére igazodjanak és végződjenek, a Te szent Fiadnak, a mi Urunk Jézus Krisztusnak akarátja szerint, ki az Atyával és a Szentlélek Istennel egyetemben él és uralkodik örökön örökké. Amen.¹⁰

*

Áprilisi füzetünk 104-ik lapján a 11-ik jegyzetben említett chronosticonok:

AVE MARIA GRATIA PLENA! SVPPPLICANTES, PIE SVSPIRANTES EXAVDI.

DEVs CONTINVO TECVM, QVAPROPTER EXORANTES FOVE.

BENEDICTA TV IN MVLTIERIBVS, ATQVE VERE SINGVLARIS,

BENEDICTVS ETIAM FRVCTVS PRETIOSI PARTVS TVI IESVS.

SANCTA MARIA DEIPARA PLENE SPERANTIBVS AVXILIA TVA TRIBVE.

PRO PECCATORIBVS QVOQVE DEVM PRORSVS EXORA AMEN.

DEVs PRÆLEGIT IPSAM, QVARE IN TABERNACVLIS EIVS PERPETVO
HABITATVRA.

IPSE CREAUIT EAM IN SPIRITV SANCTO EFFVNDENS SVPER VNIVERSA OPERA.

IN ALTIITVDINE HABITA, TRONVS QVOQVE IN COLVMNA NVBIS.

PROVTI LILIA INTER SPINAS EXISTENTIA, ITA AMICA QVOQVE INTER GENITAS
ADAE.

HAEC VERE SINGVLARITER PVLCHRA, AC MACVLA ORIGINALIS NVLLA
PRORSVS IN EA.

OLEO VSO AEQVIPARARIS MARIA HINCQVE A SERVIS TVIS SINE FINE
DILIGERIS.

FECI EXORIRI LVMEN. PROINDE QVASI NEBVLA TEGEBATVR ORBIS.

ISTA EST VIRGO SPECIALIS SVBSISTENS SINE NODO ORIGINALIS SED ET ABSQVE
CORTICE CVLPAE ACTVALIS.

Nácz Főzsef.

¹⁰ A zsömlei «Imádság» szövege.

